

Бардашевська Ю. О. Підготовка майбутнього вчителя до організації дозвілєвої діяльності старшокласників / Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : збірник наукових праць. – Вип. 9. – Кн. 2. – К., 2006. – С. 352-363.

Підготовка майбутнього вчителя до організації дозвілєвої діяльності старшокласників

The preparation of the future teacher for the organization of leisure activity of senior pupils

Подготовка будущего учителя к организации досуговой деятельности старшекласников

В статті визначені та теоретично обґрунтовані педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до організації дозвілєвої діяльності старшокласників. За результатами нашого дослідження, підготовка майбутніх педагогів до організації дозвілєвої діяльності старшокласників, яка побудована на основі моделювання, є адекватною сучасній науково-педагогічній концепції освіти у вищому навчальному педагогічному закладі.

В статье определены и теоретически обоснованы педагогические условия подготовки будущих учителей к организации досуговой деятельности старшекласников. По результатам нашего исследования, подготовка будущих педагогов к организации досуговой деятельности старшекласников, которая построена на основе моделирования, является адекватной современной научно-педагогической концепции образования в высшем учебном педагогическом заведении.

The article defines and theoretically substantiates pedagogical conditions for the preparation of future teachers for the organization of leisure activities of senior pupils. According to the results of our study, the training of future teachers for the

organization of leisure activities of senior pupils, which is based on modeling, is adequate to the modern scientific and pedagogical concept of education in higher educational pedagogical institution.

Ключові слова

підготовки майбутніх учителів, дозвіллева діяльність, педагогічні умови
подготовка будущих педагогов, досуговая деятельность, педагогические условия

the training of future teachers, leisure activities, pedagogical conditions

УДК 371.315.6

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Постановка проблеми. Динамізм, притаманний сучасній цивілізації, зростання соціальної ролі особистості, гуманізація і демократизація суспільства, інтелектуалізація праці, швидка зміна техніки та технології в усьому світі вимагають створення умов, за котрих освіта у ХХІ столітті має бути підпорядкована набуттю знань та розвитку талантів творчої особистості. Сучасна педагогічна думка спрямована на проблему якісної професійної педагогічної діяльності, насамперед у стінах вищого педагогічного закладу. Великого практичного значення набуває формування готовності майбутнього вчителя до виховної роботи на основі глибокого розуміння сучасних педагогічних технологій.

Різноманітність життя незмінно залишається за межею уроків. Якщо на уроці життя вивчається, то у процесі позакласної діяльності життя проживається. Тому у позакласній діяльності міра свободи має лише соціальні межі, а за ними у підростаючого покоління є максимум свободи вибору.

«Концепція педагогічної освіти» (1999 р.) звертає увагу вчених і практиків на посилення технологічного аспекту підготовки вчителя особливо у плані виховання, на напрацьовані підходи до гуманізації педагогічної взаємодії педагога з дитиною і колективом у цілому (І.А. Зязюн , Н.Г. Ничкало, Р.С. Гуревич, С.О.Сисоєва).

Особливого значення набуває в цьому сенсі діяльність вихователя в напрямку організації дозвілля учнів старших класів. Проте готовність майбутніх вчителів до цієї педагогічної діяльності, за результатами аналізу рівня професійної підготовки вчителя в Україні, не відповідає вимогам часу. Тому напрацювання ефективних методик та технологій , якими можна озброїти майбутнього вчителя в плані організації дозвіллевої діяльності старшокласників, є актуальним і практично необхідним.

Аналіз раніше проведених досліджень. Автори фундаментальних праць з підготовки вчителя в системі вищої педагогічної освіти, формування особистості педагога-вихователя (Ф.М. Гоноболін, І.А.Зязюн, А.Й.Капська, Н.В.Кузьміна, В.А.Сластьонін, С.О.Сисоєва, А.І. Щербаков, Н.Е. Щуркова та інш.) відзначають важливість організаторських умінь у діяльності вчителя, необхідність пошуку шляхів і засобів їхнього формування, а також вказують на недостатню розробленість цієї проблеми, особливо щодо виховання у позанавчальний час. Цю тему в своїх роботах піднімають вітчизняні та зарубіжні автори: О.Бездверна-Хомерікі, А.Воловик, В.Воловик, О. Дубасенюк, Л. Пелех, Ю.Пелех, В. Пічі, Л. Просандєєва, О.Рассказова, В. Салко, Е. Цибуля, О. Чуланова та інші. Однак ще й досі недостатньо досліджена проблема підготовки майбутніх вчителів до організації дозвіллевої діяльності старшокласників.

Мета даної статті – визначити та теоретично обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до організації дозвіллевої діяльності старшокласників.

Виклад основного матеріалу. Проблема організації дозвіллевої діяльності школярів особливо загострюється у зв'язку з тими негативними процесами, які відбуваються останнім часом в Україні. Це і погіршення криміногенної обстановки в умовах кризових явищ в економіці, порушення колишніх виробничих і людських стосунків, до далі зростаюче майнове розшарування населення, безпритульність дітей. Та найгіршим явищем у суспільстві є втрата духовності, моральних цінностей.

Наші спостереження довели, що до цих чинників слід додати таке нове явище, як відчуження дітей. В останнє десятиліття в багатьох сім'ях виникла необхідність від'їжджати за кордон на заробітки. Батько і навіть мати змушені залишати дітей у кращому разі на когось з рідних, а в гіршому - на самоті. Залишаючись безконтрольними, діти починають погано вчитися, пропускати заняття, заповнюють вільний час асоціальними вчинками. Рано відчувши самотійність, такі діти мало реагують на виховні дії педагогів, і, як наслідок, їхнє майбутнє опиняється під загрозою. Тому перед школою стоїть гостра проблема утримання дітей у межах школи, особливо у позанавчальний час, організації їхнього дозвілля.

Вища школа повинна відгукнутися на вирішення цієї проблеми насамперед тим, щоб підготувати до цієї форми роботи майбутніх учителів.

Аналіз навчальних планів і програм педагогічного ВНЗ свідчить, що спеціального курсу з підготовки студентів до організації дозвіллевої діяльності учнів не заплановано. Деякі теоретичні та практичні знання, вміння та навички організації виховного процесу студенти засвоюють в ході навчального процесу, а також під час проходження педагогічної практики в оздоровчих таборах і школі. На жаль, в останні роки кількість годин на активну педагогічну практику значно зменшилась, учителям шкіл не здійснюється оплата за керівництво студентами-практикантами. Все це негативно вплинуло на якість професійної підготовки майбутніх учителів, особливо з виховної роботи.

У межах нашого дослідження ми виокремили такі педагогічні вміння майбутніх учителів, які є базовими та універсальними, зокрема щодо організації дозвіллевої діяльності старшокласників, а саме:

1) вміння в процесі постановки педагогічної задачі орієнтуватися на учня як на активного співучасника виховного процесу;

2) вміння обирати оптимальне педагогічне рішення в складних умовах, гнучко перебудовувати педагогічні цілі та задачі відповідно до зміни педагогічної ситуації;

3) вміння використовувати психолого-педагогічні знання у плануванні та організації виховного процесу;

4) вміння враховувати вікові та психологічні особливості старшокласників, а також їхнє матеріальне та соціальне становище;

5) вміння розширювати поле для самоорганізації школярів, працювати як з обдарованими дітьми, так і з пересічними і відчуженими, будуючи для них індивідуальні програми;

6) вміння самоаналізу, бачення своїх слабких та сильних сторін, оцінювання свого індивідуального стилю, хронометражу та регулювання процесу й результатів своєї праці;

7) вміння володіти прийомами вирішення комунікативних задач і створення умов сприятливого психологічного клімату в спілкуванні;

8) вміння інтерпретувати внутрішній стан виховника за нюансами поведінки, через засоби невербального спілкування (міміку, жести, кінесику);

9) вміння володіти прийомами риторики для досягнення ефективності у переконанні та пробудження інтересу у виховника, діяти в умовах публічного виступу, володіти театральною педагогікою;

10) вміння використовувати демократичний стиль керівництва, оволодіння засобами попередження конфліктів та дотримання принципу толерантності;

11) вміння керувати своїм емоційним станом, надавати йому конструктивний, а не руйнівний характер, з гумором ставитись до окремих

аспектів педагогічної ситуації, не помічати деяких негативних моментів у спілкуванні з учнями, не боятися зворотного зв'язку;

12) уміння дотримуватись стійкої професійної позиції педагога, вірити у майбутнє та працювати на майбутнє школи й окремого вихованця;

13) уміння опановувати еталони педагогічної майстерності, здійснювати творчий пошук, використовувати інноваційні технології виховання;

14) уміння оцінювати стан вихованості і виховуваності школярів, розпізнавати у поведінці виховника узгодженість моральних норм і переконань, створювати умови для стимуляції нерозвинених чи слаборозвинених рис особистості окремих вихованців.

Узагальнюючи перераховані вміння, якими повинен володіти майбутній вихователь, за напрямками, об'єднаємо їх у три основні групи: перша група – це уміння, що відносяться до діагностично-аналітичного компоненту педагогічної діяльності (1;4;6;8;12;13). Друга група – до конструктивно-проективного компоненту (2;3;5;14). Третя група вмінь входить до комунікативно-організаційного компоненту (7;9;10;11).

Наші спостереження за роботою студентів під час неперервної практики, анкетування та бесіди з ними дозволили визначити причини недостатньої сформованості в них умінь та навичок організації дозвіллевої діяльності старшокласників. Перерахуємо найважливіші з них:

а) у навчальних планах та програмах з педагогічних дисциплін спеціально не виділено окремо годин на підготовку майбутніх вчителів до організації дозвіллевої діяльності старшокласників; у курсі педагогічної майстерності, практичних заняттях з підготовки до практики у літніх оздоровчих таборах, а також під час активної педагогічної практики у школах зазначена тема розглядається лише фрагментарно;

б) методисти, організатори з виховної роботи, класні керівники орієнтують студентів на підготовку різного роду масових заходів, що проводяться за стандартизованими сценаріями, без урахування запитів та

потреб сучасної шкільної молоді; нав'язують свої плани виховної роботи, не враховуючи можливості практиканта його педагогічного потенціалу;

в) студенти, як правило, переважно здійснюють виконавчу функцію і не зорієнтовані на самостійну організаційну діяльність, що не забезпечує їхній професійний ріст;

г) у процесі організації студентами дозвіллевої діяльності старшокласників відчувається брак знань з методики виховної роботи, психології, загальної ерудиції, що гальмує процес формування вмінь;

д) відсутність у частини студентів установки на творчий підхід до організації дозвіллевої діяльності старшокласників, орієнтація на пасивні традиційні форми виховної роботи, уникання активних форм і побоювання зворотного зв'язку;

е) низький рівень самооцінки студентів, відсутність аналізу сильних та слабких сторін своєї педагогічної діяльності, удавана простота майбутньої професії;

є) низький або недостатній рівень комунікативної компетенції значної частини студентів, що ускладнює процес налагодження контакту з учнівською молоддю та управління колективом.

Подолання зазначених недоліків формування педагогічних умінь майбутніх педагогів вимагає не лише спеціальної теоретичної та прикладної підготовки з організації дозвіллевої діяльності старшокласників, а й урахування індивідуальних особливостей студентів, їхньої педагогічної спрямованості, що виявляється в ставленні майбутнього вчителя до професійних обов'язків.

У нашому дослідженні пропонується модель формування знань, умінь та навичок організації дозвіллевої діяльності старшокласників у професійній підготовці майбутніх учителів.

На наш погляд, якісна організація виховного процесу у позанавчальний час може здійснюватися лише за умов впровадження адекватної науково-педагогічної моделі з урахуванням соціально-психологічних чинників та вимог

часу. У професійній свідомості вихователя відбувається мисленнєве накладання моделі на досліджуваний об'єкт з метою діагностики того, наскільки об'єкт відповідає моделі. Педагог-професіонал це робить постійно і майже автоматично завдяки мисленнєвій навичці. Отже, майбутнього педагога необхідно озброїти не лише теоретичним уявленням про модель виховання, але й системою вмій та навичок її впровадження, а також самостійного моделювання.

З позицій психолого-педагогічних наук модель виховного процесу можна розглядати як систему факторів, що сприяє саморозвитку, самовдосконаленню та самореалізації особистості у взаємодії з факторами соціального і психолого-педагогічного впливу на конкретну особистість.

Сучасна педагогічна думка знаходиться у пошуку ефективних і дійових моделей виховання: лінійних, концентричних, ступеневих тощо. Моделі можуть бути представлені у детальному описуванні або у вигляді стислих схем, таблиць тощо. Так, А.Й. Капська, пропонуючи модель умовного виховного процесу, представляє її у вигляді п'яти кіл, у центрі яких розміщено ядро – особистість вихованця, а кожне коло – це певний набір факторів (індивідуальних, психолого-педагогічних, соціально-педагогічних та соціальних). Детальний розгляд кожного блоку факторів відображує особистість як складну «сукупність індивідуальних структурних, функціональних, психічних, свідомих і діяльнісних якостей людини, які формуються в процесі виховання і проявляються найбільш повноцінно у сфері предметно-перетворюючої діяльності» [2:92].

Наш науковий пошук моделі найбільш ефективної підготовки майбутніх вчителів до організації дозвіллевої діяльності старшокласників ґрунтується на традиційних та інноваційних методах, формах і видах практичної роботи.

Підготовка майбутніх учителів до організації дозвіллевої діяльності старшокласників являє собою складну систему навчальних та виховних чинників. Вона базується на концепції гуманістичного виховання, передбачає

розробку навчально-методичного комплексу з урахуванням сучасних ефективних технологій виховної діяльності для засвоєння відповідного набору знань, умінь та навичок, які детермінують оволодіння студентами професійною компетентністю, впроваджується на основі аксіологічного підходу.

Визначені структурні компоненти системи підготовки майбутніх учителів до організації дозвілєвої діяльності старшокласників дозволяють звернутися до пошуку та обґрунтування педагогічних умов, котрі здатні забезпечити досягнення відповідної мети в межах навчального процесу у вищому педагогічному закладі. Це такі умови: по-перше, особистість майбутнього вчителя з усіма особливостями характеру та індивідуально-творчими можливостями; по-друге, теоретичне та методичне обґрунтування навчально-методичного комплексу з урахуванням сучасних ефективних технологій виховної діяльності для засвоєння відповідного набору знань, умінь та навичок, які детермінують оволодіння студентами професійною компетентністю саме в цьому напрямі; по-третє, можливість практичної апробації накопичених знань, умінь та навичок під час педагогічної практики, участі у виховній роботі вищого навчального закладу.

Центральною особою у пропонованій моделі виховання є педагог як керівник групи. Він ясно бачить виховну мету з позицій підготовки молоді до її майбутнього життя; він професійно підготовлений до змістової сторони своєї праці. Він володіє педагогічною технологією, тобто вмінням «доторкнутися» до особистості дитини. Саме тому майбутні педагоги повинні ясно розуміти своє призначення і будувати його на знаннях принципів і методів виховання. Лише студенти з усталеним інтересом до професії педагога, бажанням опанувати психолого-педагогічні науки, схильністю до творчого пошуку стають висококваліфікованими спеціалістами. Такої кінцевої мети досягає правильно організований навчально-виховний процес у вищому педагогічному закладі.

Покладаючи в основу моделі підготовки вчителя до організації дозвіллевої діяльності старшокласників гуманістичну концепцію, ми маємо на увазі двосторонність цього явища: з одного боку, студент навчається у вищому навчальному закладі на основі гуманістичної концепції і тому формується як фахівець нового типу, а з другого – він практично опановує такий підхід, який зможе застосувати у майбутній професійній діяльності, формуючи гуманістичні відносини з дітьми і створюючи комфортні умови для розвитку кожної дитини. Зацікавлене ставлення до організації дозвіллевої діяльності старшокласників має наскрізно проходити крізь уся систему підготовки майбутніх учителів і реалізовуватися шляхом розвитку інтересу до вказаної проблеми; концентрації уваги студентів на формах і видах організації дозвілля учнів у школі; набуття уявлень та понять щодо вказаної педагогічної проблеми; стимулювання особистісних мотивів і підвищення рівня самореалізації. Основу підготовки до цього ми вбачаємо у впровадженні спеціального курсу «Організація дозвіллевої діяльності старшокласників (майстер-клас)». Програма цього курсу та його детальне викладення вміщено у наше дисертаційне дослідження.

Для педагога-практика оволодіння принципами виховання забезпечує свідомий вибір методів, форм і видів виховної діяльності. У моделі виховання старшокласників під час дозвілля найважливішими постають три принципи, які обґрунтовані культурологічною концепцією сучасного виховання: принцип ціннісної орієнтації, принцип суб'єктності та принцип визнання вихованця як індивідуальної даності (за Н.Є. Щурковою) [6:123-125].

Основна частина моделі виховного процесу під час організації дозвіллевої діяльності старшокласників складається з педагогічних умов, до яких відносяться особистість педагога; програма виховної діяльності, що включає сучасні способи, форми і види дозвіллевої діяльності; аналіз та самоаналіз виховної діяльності та її наслідків.

Запропонована нами модель складається з трьох блоків: змістовного, методичного та психологічного. Змістовний блок наповнюється теоретичними

педагогічними знаннями, вміннями та навичками, науково-дослідницькою роботою, які передбачувані навчальною програмою ВНЗ.

Методичний блок передбачає відбір студентів прийомами та формами організації дозвіллевої діяльності старшокласників з урахуванням адекватності їхнім віковим інтересам, вимогам сучасності та особистісної спрямованості. Особливе місце відводиться активності кожного учня, креативності всіх учасників виховного процесу, а також наданню свободи вибору кожній особистості.

Психологічний блок спрямовує студентів на спостереження за кожним учнем під час дозвіллевої діяльності, оцінювання його фізичної та духовної активності, аналізу його емоційного стану та взаємовідносин таких трьох типів: «педагог – учень», «учень – педагог», «учень – учні». У векторі «педагог – учні» розглядається професійна характеристика гуманістичного ставлення педагога до дітей. У векторі «учні – педагог» оцінюється міра гуманістичного ставлення до педагога як людини, її особливої ролі в їхній сумісній діяльності. У векторі «учень – учні» фіксується характеристика вмінь дітей ставитися одне до одного на основі гуманістичних цінностей, виявляючи повагу і доброзичливість.

Висновок. За результатами нашого дослідження, підготовка майбутніх педагогів до організації дозвіллевої діяльності старшокласників, яка побудована на основі моделювання, є адекватною сучасній науково-педагогічній концепції освіти у вищому навчальному педагогічному закладі. Опановуючи модель організації дозвілля старшокласників, студенти навчаються моніторингу виховного процесу, тобто послідовному і постійному спостереженню вихованості дітей в процесі їх духовного розвитку, що фіксується за відповідними критеріями у вигляді чітких кількісних та якісних даних. Паралельно з цим під час навчальної діяльності за розробленою моделлю у студентів формується навичка до самоаналізу шляхом рефлексії. Засвоєння знань з теорії виховання за умов моделювання набуває

усвідомленого і конкретизованого характеру, спонукає студента до творчого використання набутих умінь і навичок, сприяє його професійному зростанню.

Таким чином, використання моделювання у підготовці майбутніх студентів до організації дозвілленої діяльності старшокласників є доцільним і практично корисним. Запропонована модель вимагає деталізації та розробки окремих ланок, зокрема наповнення методичного блоку інтерактивними формами і видами навчання, створення програм спеціальних курсів прикладного характеру типу майстер-класу тощо; у психологічному блоці особливого значення набуває проблема самоаналізу та саморозвитку майбутнього педагога.

Література:

1. Аносов І.П. Сучасний освітній процес: антропологічний аспект: Монографія. – К.: «Твім інтер», 2003. – 391с.
2. Капська А.Й. Основні закономірності моделювання виховного процесу // Нові технології виховання: Зб. наук. статей / Відп. ред. С.В. Кириленко. – К.: ІСДО, 1995. – С.91-96
3. Освітні технології: Навч.- метод. посібник/ За заг. ред. докт. пед. наук О.М. Пехоти. – К., 2001. – 295 с.
4. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія; За ред. С.О.Сисоєвої. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
5. Современный словарь по педагогике / Сост. Рапацевич Е.С. – Мн.: «Современное слово», 2001. – 928 с.
6. Щуркова Н.Е. Прикладная педагогика воспитания: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2005. – 366 с.

Відомості про автора статті

«Підготовка майбутнього вчителя до організації дозвілєвої діяльності старшокласників».

Бардашевська Юлія Олегівна - асистент кафедри іноземних мов
Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського.

Пошукувач на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук.
Тема дисертації «Підготовка майбутніх учителів до організації дозвілєвої
діяльності старшокласників».

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор, директор
Інституту перспективних технологій, економіки і фундаментальних наук
Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського
Р.С. Гуревич.

21001

Україна, м. Вінниця, вул. Ширшова 33, кв. 43

Контактний телефон 80432267305

